

A FEHÉR „KULTURA“ PERIFÉRIÁIRÓL: INDONÉZIA. A tengertúli gyarmatokon működő európai civilizáció „áldásai“-nak valódi kihatásait, szociális és kulturális bűneit elsőnek egy hollandiai gyarmati hivatalnok, *Multatuli* pellengérezte ki a múlt század derekán megjelent nagyszabású regényeiben. *Multatuli* írásaival az európai „kulturlelkiismeret“-et akarta felrázni a gyarmatokon uralkodó állapotok ellen. Hogy e nemes szándéktól fűtött fellebbezés mennyire talált az illetékesek részéről megszívlelésre és változtak-e azóta lényegesen a viszonyok, arról egy fiatal, a gyarmatokon felnőtt holland író, *Madelon Lulofs* tanuskodik rövid idő alatt közismertté vált gyarmati regényeiben.

Gummi és *Kuli* című regényei (*Verlag Holle & Co.* Berlin, Bücher-gilde Gutenberg. Wien) a gyarmatokra importált fehér „kultura“ meztelen valóságának portréi. Ma, amikor az olasz afrikai háború „erkölcsi“ igazolásául az abesszíniai „barbárság“ igájában sinylődő rabszolgák rettentő sorsáról szavalnak a háborúspártiak, különösen aktuális a régi gyarmati hatalmak évszázados „kulturmunkájának“ eredményeit ismerni.

Lulofs kemény realizmussal mutatja meg a fehér profítultura áldatlan eredményeit a holland gyarmatokon. A Myjnherr-ek bigott kép-mutató kereszténysége a maga tényleges valóságában jelenik meg könyveiben, mint üzletes, könyörtelen, csak formájában kendőzött rabszolgagazdálkodás.

A távoli város titokzatos ismeretlenségéből jött benszülött ügynök fantasztikus meséi felgyújtják a világ háta mögötti, őserdei falu primitív, de harmónikus igénytelenségében élő fiatal legények képzeletét: arany, szerencsejáték, jólét, gyönyörű asszonyok! — Páran megszöknek a faluból, köztük Ruki, a süldő legényke is, aki az ügynök bujto-gatására egyszeriben tudatára ébred ösztönösen ágaskodó férfi-voltának és nem hajlandó nagyanyja pattogó gyámkodását tovább tűrni. A dzsungelen túl kitaruló ismeretlen világ csodái, a házakat maga után cipelő tüzes vaskocsi, az ügynök gavalléros vendéglései Ruki és társainak minden várakozását felülmúlni látszanak. De alighogy az óriási faluba, Batáviába érkeznek és a munkaszerződést a hatóság szemelát-tára „önként“ „aláírják“, egy csapásra megváltozik minden. Nem szabadok többé. Nagy hodályba terelik őket, ahol már az ország minden vidékéről felhajtott kulik százai várják a sorsukat. Napokig tartó értelmetlen, céltalan várakozás után megint vonatra, majd hajóra teszik őket. Ruki, aki a többi kuli közt szem elől veszítette a földieit, a hodályban megismerkedett Karmináh-val, a szintén magányos leánnyal, akit az apja eladott az ügynöknek, mert a bivalyuk megdöglött és kellett a pénz egy másik bivalyra. Ruki és Karmináh csirázó szerelmébe brutálisan belemarkol az európai fajgőg árnyékában pöffeszkedő benszülötti matrözönkény. Karmináht elcipelik. Ruki tiltakozására ökölcsapás a válasz. Nincs joga, hiszen nem szabad többé, hanem megvetett „Orang-Kontrak“, nyomorult, elszerződött ültetvénykuli. A másik az erősebb. Nem lehet ez ellen semmit tenni. „Nassip, sors, Allah akarata.“ Ez a borzalmas fatalizmus, amelybe az izlám béklyózza a benszülötteket, ami minden jogtalanság, sérelem, embervoltuk meggyalázásának tűró bele-nyugvására készíteti őket, öntudatra ébredésüknek, egymásiránti szolidaritásuk megnyilvánulásának szinte legyőzhetetlen akadálya és az európai „kulturmunka“ legjobb szövetségese.

Ez a lelki beállítottság teszi lehetővé, hogy Ruki minden további megalázást, asszonyának újabb, végleges elvételét, az embertelen bánás-

módot, állati munkát, a mocskos barak odut, a dzsungelirtó kulik egész értelmetlen, örömtelen, kivetett létét eltúrja. Ha a honvágy a kampong, Nenneh nagyanyó, a bivalyok, a földek és egész korábbi békés, derűs világa után fel-felbukkan benne, ha a bengáli hajcsárok brutalitása néha kirobbantja belőle, mélyen a tudata alatt lappangó emberségét, a tehetetlenség, a kiszolgáltatottság érzete, a fatalizmus újra lebunkózza benne a kicsirázó életakaratot: „Nassip, sors, Allah akarata.” A robot kábult egyhangúságába, a sivár küliletbe változást hoz a fizetés napja, a Hari besar, a szabad nap. Vásár, lacikonyha, csepűragók, zene — és kockajáték, arany, asszonyok, bár nem szűzhajadonok, mint ahogy az ügynök ígérte, hanem csak prostituáltak. Így múlik az idő, míg végre eljön a harmadik év vége, a szerződés lejárt, azaz, hogy röviddel a szerződés lejárt előtt a főmandur, a főfelügyelő magához hívja a szabadulókat, megvendégeli őket és ravasz fondorlattal addig beszél nekik, míg a szerződést újból megkötik. Így járnak el a tompa robot évei Ruki felett, a honvágy, a régi élet képe egyre jobban elfakul benne, az őserdő irtásán gummiültetvény van, a munka könnyebb lett, a bánásmód is jobb, asszonyt is utaltak ki neki. — Virio, Ruki asszonya markotányoskodással, kifőzéssel lassanként pár száz forintot kuporgat össze. Most már visszamehetnek Jávába, nem szegények többé. Kunyhót, bivalyt, rizsföldet vehetnek maguknak. Két nappal Ruki végleges elbocsátása előtt éppen Haribesar, fizetés- és szabadnap van. Ruki mégegyszer el akar merülni a vásári este tarka-barka zsvivájába. Játszani kezd. Veszit. Ellopja alvó felesége pénzét, tovább játszik és az utolsó centig elveszti. A szabadulás álmának vége. Ruki mégegyszer aláírja a szerződést másfélfévre. Tizenkilencedszer... „Nassip... az ember sorsa... Ha Allah így rendelte...?”

(Bécs)

Mátrai Ede

HÁROM ÖNÉLETRAJZ. A szóbanforgó három Önéletrajz minden elképzeltető tekintetben különbözik egymástól. Az egyik egy agastyáné, aki sikerdús élete végén visszatekint s önéletrajza megjelenését már nem éri meg, a másik egy 60 éves férfié, aki még mindig pályája tetőfokán áll s a harmadik egy 40 évesé, aki élete tetőpontját, amennyiben a tetőpont a sikert és a karriert jelenti, már a huszas életéveiben meghaladta. Az első tudós, aki tudományos területen s még inkább az alkoholizmus leküzdése terén alkotott fontosat, a második politikus, aki az angol miniszterségig vitte, a harmadik egy bohém, aki egymásután volt farmer, diplomata, bankigazgató és ujságíró. A tudós régi svájci középpolgár család ivadéka, aki élete folyamán megőrizte a haladó középosztálybeli lélektani strukturáját, a politikus szegény angol paraszt fia a kispolgár tipikus jellemével, az utolsó viszont régi jómódú skót családból származik. S bár a tények is, melyekről a három önéletrajz beszámol, érdekesekek, főleg a Forelé, mely a modern pszichiátriának és alkoholelleses mozgalomnak szinte a történetét nyújtja, mégis e három könyv főértéke társadalom-lélektani.

Forel (Rückblick auf mein Leben, Europa Verlag Zürich, 1935.) haladó kispolgár, akút a jóakarát és az ész ereje és győzelme egyidejűleg azonban a hatalom fénye is kábit. Élete vezérmotívuma az ösztönélet elleni küzdelem. Akár sajátmaga szexuális kísértései elleni harcáról, vagy speciálisan a prostitúció elleni küzdelemről van szó, akár az alkohol fogyasztásáról, mindig jelentkezik nála bizonyos örömlenes vonás. Forel vitéz harcos akár szülővároskája jobb igazgatásának keresztülviteléről, akár a politikai közigazgatásban érvényesülő „nagy-